

Tietokirjailijan niksit

Ulla Anttila

Virve Mertanen: Tietokirjoittajan käsikirja. Tampere: Vastapaino, 2007. 167 s.

Mitä eroa on tieteellisen tutkielman ja tietokirjan välillä? Vaikka tutkielma saattaa joissain tilanteissa toimia tietokirjana, akateemisen koulutuksen saaneen henkilön kannattaa perehtyä tietokirjan ja tutkielman eroihin, jos mielii tietokirjailijaksi.

Tietokirjaa – tai tietopainotteista artikkelia – kirjoittavan kannattaa huolella miettiä, kenelle teksti on suunnattu. Erityisen tärkeää tämä on kirjaa tehtäessä, sillä kirja on alusta loppuun asti tuote. Virve Mertanen pitää tärkeänä, että kirjan kohderyhmä on mietitty tarkkaan, sillä se helpottaa kirjoittamista. Kirjan mieltäminen tuotteeksi ja lukijan kuluttajaksi voivat tuntua kovin kulutuskeskeisiltä ajatuksilta. Silti tämä johtopäätös on hyödyllinen tietokirjojen tekijöille, sillä miettimättä kohderyhmää sopivan kirjoittamistyylin löytäminen voi olla hankalaa.

Tietokirjan tekstin ei tarvitse olla tylsää. Sitä eivät sido samat tiukat muotoseikat kuin tutkielman kirjoittajaa. Teoksessa siteerataan Anto Leikolaa, joka on todennut tietokirjojen vanhenevan nopeasti – mutta hyvin kirjoitettuina säilyvän kiinnostavina yli satakin vuotta.

Tietokirjoittajan käsikirja sisältää paljon käytännön vihjeitä, joihin erityisesti aloittelevan tietokirjailijan kannattaa perehtyä. Esimerkiksi alaviitteiden käyttöä kannattaa välttää. On myös syytä muistaa, ettei taittovaiheessa olevaa teosta enää voi "kirjoittaa uusiksi" eli muuttaa tekstiä merkittävästi, ilman että tämä aiheuttaisi uuden taittoprosessin. Kieliasuun on syytä kiinnittää erityistä huomiota, jotta lukijat todella ymmärtäisivät tekstin. Käsittelyjärjestyksen on oltava johdonmukainen siten, että alussa ei käytetä vasta myöhemmin selitettäviä käsitteitä. Otsikot on tarkoitettu herättämään huomiota, ja siksi niiden valintaan kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Myös tekijänoikeuksiin liittyvät yksityiskohdat käydään kirjassa läpi huolella.

Koska suomenkielisen tietokirjallisuuden määrää rajaa kielialueemme koko, on hyvä, että tietokirjailijoita opastetaan kirjoittamisessa – erityisesti tietokirjoittajan uran alkuvaiheessa. Suomessa ilmestyy tietokirjoja yllättävän paljon. Vuonna 2005 maassamme ilmestyi yhteensä miltei 9000 tietokirjaksi luokiteltavaa teosta. Kilpailun keskellä on keskityttävä laatuun, jotta kirja kävisi kaupaksi. Tämä näkemys on ilmeisesti ollut perustana teoksen synnylle.

Varmasti hyvin monista englanniksi kirjoitetuista väitöskirjoista voisi laatia "kansanpauksen" kirjoittamalla tekstin selkeästi suomeksi, rajaamalla sitä ja sitomalla tutkimuksen johonkin yleisempään viitekehukseen. On harmi, ettei tietokirjallisuuden kehittämiseen ole olemassa kovinkaan toimivia taloudellisia kannustejärjestelmiä. Niiden kehittämisen pitäisi olla haaste yliopistoille, opetusministeriölle ja poliittisille päättäjillemme.

Kirja on nimensä mukaisesti tarkoitettu tietokirjoittajille. Tutkielman tekijöiden kannattaa perehtyä johonkin alan oppaaseen, sillä opinnäytteen kirjoittamisessa myös monet muotoseikat ovat tärkeitä. Osa Virve Mertanen kokoamista nikseistä pätee sekä tutkielman laatijoille että tietokirjoittajille, eli teos voi täydentää tutkielman kirjoittajan oppaita.

Tietokirjoittajan käsikirjalla Mertanen on kantanut oman kortensa kehoon suomalaisen tietokirjallisuuden edistämiseksi. Tekijän oivallus kohderyhmän eli lukijat huomioon ottavasta kirjoittamistavasta sopii ohjenuoraksi monentyypoiseen kirjoittamiseen: se voi toimia lukuisille kirjoittajille eräänlaisina silmälasina, joiden läpi tarkastella omaa tekstiä. Teos on oiva opas niille, jotka haluavat kehittyä tietokirjoittajina ja -kirjailijoina.

Ulla Anttila on valtiotieteiden maisteri, joka tekee väitöskirjaa Maanpuolustuskorkeakoulun koulutustaidon laitokselle.

Kamppailuja kasvatustaitosten saaristossa

Minna Uimonen

Klaus Härö: Uusi ihminen (Den nya människan). Filmance, 2007.

Ajatus uudesta ihmisestä yhdisti monia, keskenään hyvinkin erilaisia 1800-luvulla kehkeytyneitä ja seuraavalla vuosisadalla monin tavoin vaikuttaneita ideologioita. Ajatukseen puonoutuivat käsitykset luonnon, ihmiskunnan ja kansakuntien kehityksestä ja edistyksestä. Idea uudesta ihmisestä sisälsi myös tavoitteet valistaa ja kasvattaa tietämättömät ja osamattomat kansalaiset edistyskelpoisiksi.

Keväällä 2007 ensi-iltansa saaneen Klaus Härön ohjaaman elokuvan monimerkityksinen nimi *Den nya människan* on hyvin valittu. Fiktiivinen teos perustuu Kjell Sundstedtin käsikirjoitukseen, jonka hän on laatinut todellisten elämäntarinoiden pohjalta. *Uusi ihminen* kertoo ruotsalaisen Odenslundin työkodin (*arbetshem*) tapahtumista vuonna 1951, joista lankeaa Ruotsin historiaan pitkä 1980-luvun kynnykselle ulottuva varjo.

Työkodin ylihoitajan Solbrittin (Maria Lundqvist) menneisyyttä muisteleva kertojanääni käynnistää elokuvan, kameran piirtäessä esiin palan rannikkoa ja siinä pienen kalastajatalon. ”Mitä ihminen on, jos hän sulkee silmänsä?” Tällä eettisellä kysymyksellä kertoja aloittaa ja vastaa kertoen itsestään: hän ei halunnut nähdä, koska oli jo osa järjestelmää. Härö kertoo tarinan ylihoitaja Solbrittista ja Odenslundin työkotiin suljetusta Gertrudista (Julia Högborg), jonka läsnäolo laitoksessa saa hoitajan avaamaan silmänsä niille eettisille ongelmille, joita vallitseviin hoitokäytäntöihin liittyi. Elokuvan alussa kertoja siirtyy vaihtamaan kuvaamaan aikaa, jolloin hän oli vielä sisäistänyt järjestelmän rationaliteetin.

Ylihoitaja kertoo, että köyhiin perheisiin syntyi aivan liian paljon lapsia. Huolestuttavia olivat erityisesti tytöt, joilla oli huonot perintötekijät. Kameran tarkentuessa rannalla leikkiä sisaruksiin Gertrudiin ja Annaan kertojanääni toteaa juuri Gertrudin perheen olleen sellainen: perhe, joka oli yhteiskunnalle rasite. Kunnan lastenhuolto hakeekin 17-vuotiaan Gertrudin, äidittömäksi juuri jääneen sisarusparven esikoisen, Odenslundin työkotiin. Muut lapset sijoitetaan muihin laitoksiin tai kasvattiperheisiin, vanheneva isä kaiki johonkin kunnalliskotiin.

Ylihoitajan kertojanääni muistaa myös: huonoperimäiset tytöt eivät saaneet viedä kurjuutta eteenpäin. Hoito- ja huoltoviranomaisten tehtävänä – ”meidän tehtävänäme” – oli